

УДК 336.774(477)

Черкашина К.Ф.,
к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ КРЕДИТНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Cherkashyna K.F.,
cand.sc.(econ), assistant professor of the department of banking
Taras Shevchenko National University of Kyiv

NEW BANKING PRODUCTS: PROSPECTS FOR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Постановка проблеми. Говорячи про те, що переважна більшість банків в Україні позиціонували себе як універсальні, слід зазначити, що населення вони в першу чергу розглядали як основне джерело залучення ресурсів. Звичайно, можна виділити певні банки, такі як Приват банк, Альфа-банк, Дельта-банк, які займалися активним наданням споживчих кредитів для населення у докризовий період. Слід зауважити, що на сьогодні для банківського сектору України не притаманні такі явища, як: швидке зростання продажів банківських послуг приватним особам та їхня висока рентабельність [1]. За даними Національного банку України, станом на 01.11.2015 року обсяг кредитів, наданих фізичним особам зменшився на 38596 млн. грн. (або на 22%) у порівнянні з початком року в цілому по банківській системі. Більш вражаючою є цифра стосовно частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів до 20,4% [2]. Така ситуація зумовлена насамперед нестабільною економічною та політичною ситуаціями в Україні. Банки зникають з фінансового сектору України, вкладники втрачають частину своїх коштів, у населення відсутня можливість покращувати свій добробут за рахунок позичок, також наслідком спаду економіки є збільшення рівня безробіття. Все вище зазначене вимагає від банківської системи України глибокого та всебічного вивчення потреб населення у фінансових послугах, глибокої орієнтації послуг на потреби конкретних груп клієнтів та досягнення завдяки цьому загальної ефективності даного напрямку банківської діяльності. Що в кінцевому результаті дасть змогу банкам розвивати високорентабельні напрями своєї діяльності, а також вирішувати сучасні соціально-економічні проблеми населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним аспектам банківського кредитування присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних учених. Економічний зміст, особливості та класифікації банківського кредитування висвітлюються в працях С. Буковинського, В. Крилової, В. Міщенко, С. Науменкової, А. Харченка та інших. Економічній природі кредитного ризику, ознакам його класифікації та основним ризикоутворюючим чинникам присвячені дослідження В. Коваленко, В. Міщенко, С. Міщенко, С. Науменкової, Л. Примостки, Н. Ткаченко та інших [3-6].

Віддаючи належне підвищеній увазі науковців до проблематики банківського кредитування, виникає потреба у пошуку нових перспективних видів кредитування, які дадуть змогу вирішити низку питань, а саме: поліпшити добробут населення України, сприяти економічному розвитку країни, банкам, в свою чергу, отримувати прибутки та знижувати ризиковість діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз існуючих та розробка нових кредитних продуктів, які дадуть змогу вирішувати як макроекономічні проблеми України, так і збільшити банкам власну прибутковість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз основних показників діяльності банківської системи свідчить про негативні тенденції. Так, станом на початок 2015 року активи банків в Україні становили 1316,9 млрд. грн., протягом 2014 року такі активи збільшилися лише на 3,03% або 38,8 млрд. грн., що обумовлено складною економіко-політичною ситуацією в Україні, яка стримує розвиток банківського бізнесу. Але протягом семи місяців 2015 року ситуація стосовно активів не змінилася на краще, їх обсяг знизився до 1299, 7 млрд. грн. тобто ще на 17,2 млрд. грн. Слід зазначити, що тенденції стосовно зменшення активів характерні лише для останнього року, оскільки протягом 2013 року вони збільшилися на 13,4% (150,9 млрд. грн.) та на кінець 2013 р. становили 1278,1 млрд. грн. Зростання активів протягом 2013 року відбувалося внаслідок збільшення кредитного портфеля, так кредити надані становили 911 402 млн. грн. При цьому лівову частину займали кредити, надані суб'єктам господарювання (698 777 млн. грн.), у той час як обсяг кредитів, що надані фізичним особам, становили лише 167 773 млн. грн., тобто їх питома вага становила 18,4% [2].

Протягом певного періоду активи банків мали тенденцію до зростання, так, з 599,4 млрд. грн. на 01.01.2008 року до 1316,9 млрд. грн. на 01.01.2015 року. Виключенням є лише 2009 рік, за наслідками якого спостерігалось падіння величини чистих активів з 926,1 млрд. грн до 880,3 млрд. грн., що

насамперед обумовлено наслідками фінансово- економічної кризи [2]. Динаміку основних показників, а саме: активів, кредитів, наданих суб`єктам господарювання, а також фізичним особам, а також питому вагу кредитів у активах та певних видів кредитів у загальних активах, розраховано у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка деяких показників банків в Україні протягом 2008-2015 рр.

№ з/п	Назва показника	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.08. 2015
1	Активи банків, млрд. грн.	599,4	926,1	880,3	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9	1299,7
2	Кредити надані, млрд. грн.	485,4	792,2	747,3	755,0	825,3	815,3	911,4	1006,4	1022,8
3	Питома вага кредитів в активах, %	81,0	85,5	84,9	80,1	78,3	72,3	71,3	76,4	78,7
4	Кредити, що надані суб`єктам господарювання, млрд. грн.	276,2	472,6	475,0	508,3	580,9	609,2	698,8	802,6	822,8
5	Питома вага, %	56,9	59,7	63,6	67,3	70,4	74,7	76,7	79,7	80,4
6	Кредити, надані фізичним особам, млрд. грн.	153,6	268,9	222,5	186,5	174,7	161,8	167,8	179,0	166,6
7	Питома вага, %	31,6	33,9	29,8	24,7	21,2	19,8	18,4	17,8	16,3

Джерело: розраховано на основі [2]

Аналізуючи дані таблиці 1, можна стверджувати, що соціально-економічна значущість кредитування фізичних осіб в Україні є на низькому рівні, оскільки банківські установи переважно надають позики юридичним особам, які є постачальниками товарів і послуг, а не населенню, що є кінцевим споживачем. У структурі кредитування фізичних осіб найбільшу питому вагу займають споживчі кредити (рис. 1).

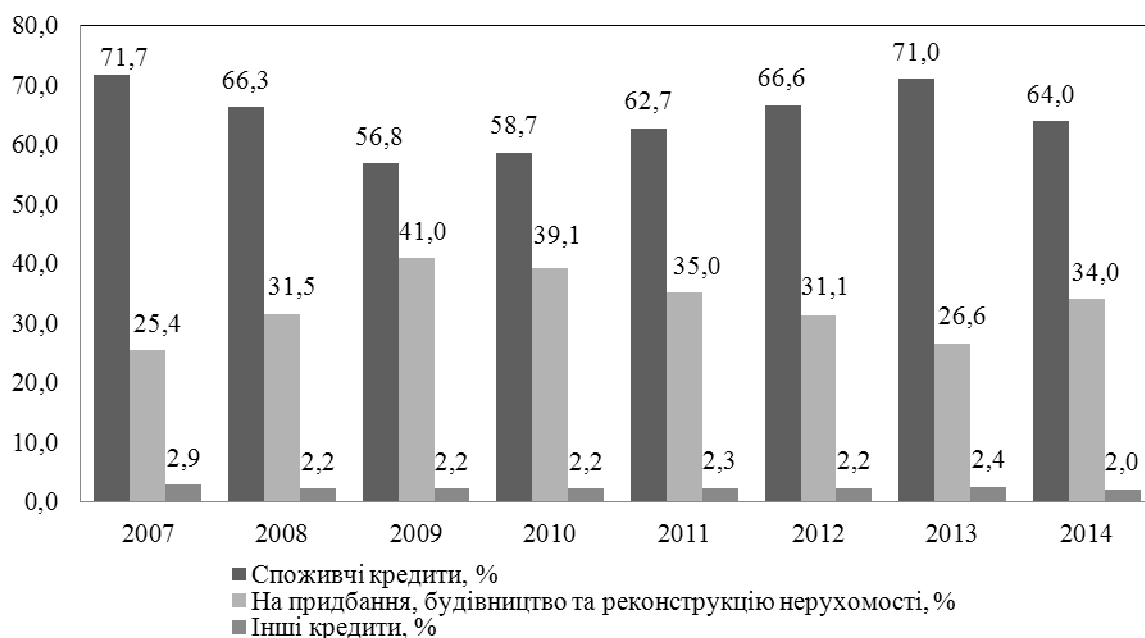

Рис. 1. Динаміка структури кредитування фізичних осіб в Україні за 2007-2014 рр., %

Джерело: розраховано на основі [2]

Аналізуючи дані рисунку 1, можна стверджувати, що найбільшу питому вагу у структурі кредитів фізичним особам займають споживчі кредити (більше 50% протягом аналізованого періоду). Слід зазначити, що динаміка структури банківських споживчих кредитів за строками має тенденцію до скорочення термінів кредитування – до 1 року, зокрема у 2014 році питома вага таких позичок становила 38,3%. Зниження строків кредитування свідчить про наявність ризиків у кредитора, а також проблем у нього з ліквідними коштами. З метою диверсифікації валютних ризиків більшість позик

(у 2014 році – 70,9%), видається у національній валюті. Оскільки, як свідчить вітчизняний досвід, у результаті різкої девальвації гривні, значна кількість позичальників не можуть відповідати за взятими на себе зобов'язаннями, що в свою чергу призводить до значних втрат в банківській системі.

Проведений аналіз засвідчує, що серед позик фізичним особам найбільша питома вага належить незабезпеченим споживчим кредитам та овердрафтам за кредитними картками. Більшість банківських установ звужують коло своїх кредитних продуктів для клієнтів, а також зменшують загальні обсяги наданих коштів. До таких видів кредитування потрапив і такий вид банківського кредитування фізичних осіб, як видача позичок на освіту. Ретроспективний аналіз дозволяє зробити висновок, що хоча даний вид кредитування був не досить популярним в Україні, але все-таки певні банківські установи пропонували позики на освіту. У відносно стабільний період, майже до 2015 року освітні позики пропонували деякі банки, серед яких були: «ПриватБанк», «Київська Русь», «Енергобанк» та «Імекс банку» [7].

Певні банківські продукти, розраховані на студентів, були у «ПриватБанку». Взагалі, вирішити проблему готівкових грошей можна шляхом оформлення кредитної картки, де є пільговий період повернення коштів без комісії. Що стосується спеціальних програм, то було розроблено такі продукти. Так, кредитна картка «Кредит на навчання» дозволяла отримати позику в розмірі до 50 тис. гривень на досить тривалий термін (до 15 років), тому щомісячні виплати були досить доступні. Під час навчання погашаються тільки відсотки, а тіло кредиту - після отримання диплома [7].

Наступна кредитна програма «Вчися легко!» була розрахована лише на п'ять років, але передбачала зниження відсоткової ставки для відмінників зі стартових 2% до 1,75%. Серед вагомих мінусів було те, що позика може бути оформлена лише вже працюючим студентом, у інших випадках - позичальниками можуть виступати тільки батьки [7].

Банк «Київська Русь» пропонував позику у розмірі не більше ніж 15 тис. грн, терміном на 6-12 місяців під 0,1% річних. При цьому одноразова комісія становила 4% від суми кредиту, а також 2% від суми щомісяця [7]. Але ж цілком зрозумілим є те, що розмір та строки позики є досить незначними.

Що стосується освітньої пропозиції «Енергобанку», то тут можна отримати кредит на навчання за МВА або за кордоном. При цьому, річна відсоткова ставка не зазначена в даному банківському продукті, так як розраховується індивідуально, виходячи з «початкового внеску, рівня підтверджених доходів та інших факторів». Згідно з умовами програми, кредит можна оформити терміном на 1 рік, на 3 роки і на 5 років, причому взяти в банку можна в кредит будь-яку суму, проте її максимум не може перевищувати 60% вартості застави. При цьому під час оформлення кредиту доведеться заплатити 3% разової комісії. Зате додаткових комісій або штрафів за дострокове погашення немає. Аналізуючи даний продукт, необхідно зазначити, що обов'язковою є застава, яка досить часто відсутня у студента [7].

Наступна освітня позика від «Імекс банку» надається на суму до 25 000 гривень, терміном до 10 років. Банк перераховує фіксовану плату на рахунок вищого навчального закладу, а погашати кредит можна, починаючи з першого місяця після закінчення навчання. При цьому відсоткова ставка не зазначена, але треба оформити страхування кредитного ризику і життя позичальника [7].

На перший погляд складається враження, що є з чого вибрати майбутньому студенту, але досить прикрим фактом є те, що всі банки, за винятком «ПриватБанку», визнано неплатоспроможними та виведені з фінансового сектору України. При цьому держава не стоїть осторонь даної проблеми та пропонує державну фінансову підтримку. Так, Постановою № 916 від 16 червня 2003 р. «Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти» зазначено, що цільовий пільговий державний кредит для здобуття вищої освіти за денною, вечірньою та заочною формою навчання у вищих навчальних закладах незалежно від форми власності можуть одержати молоді громадяни України віком до 28 років, які успішно склали вступні іспити або навчаються на будь-якому курсі вищого навчального закладу [8].

При цьому слід зазначити, що кредит надається тільки один раз на навчання за однією і тією ж спеціальністю для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра у вищому навчальному закладі, що функціонує на території України.

Сума кредиту повертається із сплатою 3 відсотків річних протягом 15 років, починаючи з дванадцятого місяця після закінчення навчання у вищому навчальному закладі до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним.

Одержувач кредиту, який має одну дитину, звільняється від сплати відсотків за користування кредитом. Одержувачу кредиту, який має двох дітей, за рахунок бюджетних коштів погашається 25 відсотків суми зобов'язань за кредитом, а тому, який має трьох і більше дітей, - 50 відсотків зазначеної суми.

Одержувач кредиту, який після закінчення вищого навчального закладу пропрацював за фахом не менше ніж 5 років у державному або комунальному закладі чи установі у сільській місцевості, кредит та відсотки за користування ним не повертає, що підтверджується щороку на момент оплати довідкою з місця роботи. Строк повернення кредиту продовжується на період: строкової військової

служби одержувача кредиту; перебування у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Аналізуючи даний вид пільгової позики, можна відмітити певні позитивні моменти, а саме: низьку відсоткову ставку, достатньо довгий період кредитування, а також умови, за яких держава компенсує погашення даної позики. Але, при цьому слід зазначити, що кошти, які виділено під цю програму, є досить обмеженими, а також є обмеження стосовно віку позичальника, а також кількості спеціальностей.

Виходячи з результатів проведеного вище аналізу, виникає необхідність у розробці спільного (за участю держави та банків) проекту, який дасть змогу вирішити низку соціально економічних проблем в Україні:

- громадяни України будуть мати можливість отримати якісну вищу освіту в Україні;
- держава отримає висококваліфікованих фахівців з пріоритетних напрямків;
- за рахунок нового перспективного кредитного продукту банківські установи мають можливість збільшувати власну рентабельність;
- в Україні будуть збережені, а також створені нові робочі місця та інше.

Отже, з метою отримання позитивного синергетичного ефекту, можна запропонувати наступну схему реалізації спільного проекту «Освіта без обмежень», у якому приймуть участь наступні сторони:

1. Позичальник – особа, що бажає взяти позику на отримання вищої освіти в Україні. При цьому вік позичальника від 18 років до 50 років. Також не має різниці, яку освіту бажає отримати особа: першу чи другу.

2. Кредитор – банківська установа. При цьому банк може бути як з іноземним капіталом, так і суто з українським.

3. Учебний заклад, у якому буде здійснюватися навчання. При чому він може бути як державним, так і приватним.

4. Роботодавець – юридична особа, яка зацікавлена у підготовці певного фахівця. Після закінчення вищого навчального закладу дана юридична особа забезпечує випускника роботою. При цьому спеціальність, яку бажає отримати позичальник, має бути пов'язаною з реальним сектором економіки або з пріоритетної галуззю у даний час, тобто мати високий попит на ринку праці у майбутній перспективі.

5. Страхова компанія, яка здійснює страхування життя позичальника, а також можливе страхування фінансових ризиків.

Стосовно механізму реалізації надання позики: позичальнику відкривається кредитна лінія, на початку кожного семестру видається черговий транш, погашення позики починається з того моменту, коли позичальник починає працювати. Відсоток за користування позикою може бути плаваючим та залежати від наступних факторів:

1. Категорії Вищого навчального закладу (державний чи приватний): для отримання освіти у державному відсоток має бути нижчим.

2. Успішності студента (чим вищі бали отримує позичальник, тим відповідно меншим є відсоток). Різницю у відсотках буде компенсувати майбутній роботодавець, оскільки він зацікавлений у висококваліфікованому працівникові.

3. Попиту на дану спеціальність на українському ринку праці.

4. Наявності депозиту, кредитних карток та інших інструментів позичальника у даному банку.

Проведення даного виду банківського продукту вимагає внесення відповідних доповнень у вітчизняне банківське законодавство.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна зробити висновок, що впровадження банками в Україні нового кредитного продукту «Освіта без обмежень» дасть можливість вирішити низку певних соціально-економічних проблем в Україні, а саме: сприятиме поживленню кредитної активності банків; створить можливості для громадян України отримати освіту; держава отримає висококваліфікованих фахівців з пріоритетних напрямків; в Україні будуть збережені, а також створені нові робочі місця та інше. При цьому слід зазначити, що держава повинна прийняти активну участь у частині внесення відповідних поправок у вітчизняне законодавство.

Література

1. Харченко А.М. Механізм роздрібного банківського кредитування в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.03.08 / А. М. Харченко; Чернігівський національний технолог. ун-т. – Чернігів, 2015. – 247 с.
2. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
3. Банківська система України на шляху євроінтеграції : монографія / авт. кол.; за ред. С.А. Буковинського / Національний банк України. Центр наукових досліджень. – К. : УБС НБУ, 2015. – 496 с.
4. Міщенко В.І. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір – 2014. – №105. – С. 186-196.

5. Науменкова С.В. Роль державних банків у забезпеченні стабільності фінансової системи / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко / Economics, management, law: problems and prospects. Collection of scientific articles. Volume 2: Agenda Publishing House, United Kingdom – 2015. – №2. – С. 83–86.

6. Ткаченко Н.В. Моніторинг проблемної заборгованості у роздрібному банківському кредитуванні / Н.В. Ткаченко, А.М. Харченко // Інноваційна економіка. – 2015. – №1. – С. 170–175.

7. Умови надання кредитів на здобуття освіти молоддю банками України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/6.html>

8. Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти: Постанова КМУ від 16 червня 2003 р. N 916 Київ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>

References

1. Kharchenko, A.M. (2015), "Mechanism of retail bank lending in Ukraine", dissertation of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.08 ; Chernihiv National Technological University, Chernigov, Ukraine, 247 p.

2. "The main activity indicators of Ukraine banks", available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

3. Bukovynskiy, S.A. (2015), *Bankivska systema Ukrainy na shliakhu yevrointehratsii* [The banking system of Ukraine towards European integration], monograph, Natsionalnyi bank Ukrainy, Tsentri naukovykh doslidzhen, UBS NBU, Kyiv, Ukraine, 496 p.

4. Mishchenko, V.I. and Naumenkova, S.V. (2014), "The concept of systemic risk and systemic approaches to the definition of significant banks", *Problemy intehratsii Ukrainy u svitovy ekonomichnyi prostir*, no. 105, pp.186-196.

5. Naumenkova, S.V. and Mishchenko, S.V. (2015), "The role of state banks in ensuring financial system stability", *Economics, management, law: problems and prospects. Collection of scientific articles. Volume 2: Agenda Publishing House, United Kingdom*, no. 2, pp. 83–86.

6. Tkachenko, N.V. and Kharchenko, A.M. (2015), "Monitoring of bad debts in the retail bank lending", *Innovatsiina ekonomika*, no 1, pp. 170–175.

7. "Terms of loans to education youth of Ukrainian banks", available at: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/6.html>

8. "The order of target preferential state credits for higher education : The Cabinet of Ministers on June 16, 2003 N 916 Kyiv", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>

УДК 336.77:631.11

Аврамчук Л.А.,
к.п.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
Зезуль І.М.
Національний університет біоресурсів і природокористування України

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Avramchuk L.A.,
cand.sc.(pedagogical), assistant professor
of the department of finances and credit
Zezul I.M.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE SOLVENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах ефективна господарська діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикового капіталу. Банківське кредитування є вагомим аспектом розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та економіки в цілому. Підприємства аграрної сфери для оновлення своєї матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних технологій, будівництва нових об'єктів дедалі більше потребують фінансових ресурсів. Кредитні грошові кошти є необхідним джерелом фінансування підприємств аграрної сфери, але незадовільний фінансовий стан багатьох аграрних підприємств, недостатнє забезпечення кредиту, якого вимагають банки, відсутність позитивної кредитної історії затрудняють, а в окремих випадках унеможливають отримання банківських кредитів, тому проведення аналізу факторів впливу на кредитоспроможність аграрних підприємств є досить важливим [2].